

VÄRMLAND UTSIKT

LÄNSSTYRELSENS TIDNING FÖR LANTBRUKARE I VÄRMLAND
NUMMER 3 SEPTEMBER 2010

Ur innehållet bl a

Bete på nästan alla mjölkgårdar - sid 2

Dags att bekämpa kvickrot och invintra
sprutan - sid 5

Gårdsreportage - Norbro gård - sid 6-7

Kurser - sid 9-11

Stödinformation - sista sidan

70 procent kontrollerade

Bete på nästan alla mjölgårdar

Enligt husdjurslagen ska mjölkkor gå på bete sommartid. Ökade besättningsstorlekar tillsammans med den tekniska utvecklingen innebär nya utmaningar för mjölkproducenterna då beteskravet ska uppfyllas.

När kravet på bete för mjölkkor infördes i djurskyddslagen för cirka 20 år sedan hölls de allra flesta mjölkkor i uppbundna stallar. Utvecklingen inom mjölkproduktionen har sedan gått mycket snabbt. I dag är det lösdriftstallar som gäller, och robot-

mjölkning blir allt vanligare. Från det att beteskravet infördes har den genomsnittliga besättningsstorleken ökat från 20 till 60 kor. Sammantaget innebär detta att de praktiska förutsättningarna för betesdrift har förändrats, samtidigt som djurskyddslagens krav kvarstår.

Betesdrift innebär många djurskyddsmässiga fördelar. Foderintag på stora ytor och möjlighet till flockbeteende, motion som bygger upp muskulatur och håller ben och leder i trim, solljus som alstrar D-vitamin är några exempel. Men hur ser det ut i Värmland - uppfyller

mjölkproducenterna lagens krav på bete trots att förutsättningarna för produktionen ändrats?

Endast ett fåtal brister

För att ta redan på detta genomförde Länsstyrelsen ett kontrollprojekt under sommaren där ett stort antal mjölgårdar kontrollerades.

– Vi har besökt 101 av länets ca 150 mjölgårdar och kunnat konstatera att de allra flesta uppfyller beteskravet, berättar djurskyddshandläggare Anna Njord. På ett fåtal gårdar brister det och dem kommer vi att följa upp framöver, säger Anna.

Nästan alla besökta mjölkproducenter har varit mycket positiva till kontrollerna, och ansett att det är viktigt att djurskyddskontroller sker.

– Erfarenheterna av att kontrollera utifrån ett tema, i detta fall mjölkkor på bete, är mycket positiva och det är ett arbetssätt som vi troligen kommer att fortsätta med framöver, säger Anna.

Än är det inte bestämt vilken tema det kommer att bli men kontroll av att djur har tillgång till ligghall under den kalla årstiden är något som vi diskuterat, berättar Anna.

De allra flesta mjölkkor i Värmland får gå på bete sommartid visar Länsstyrelsens kontroller som genomförts på nästan 70 procent av mjölgårdarna i länet.

Maria Hammarström
054-19 72 65

Ligghallar behövs på vintern

Under den kalla årstiden ska nötkreatur ha tillgång till en ligghall eller annat stall som ger skydd mot väder och vind. Den kalla årstiden definieras som den period då ingen bestillväxt sker. Det kan alltså variera mellan åren men vanligt i vårt län är att den infaller under november till april.

En ligghall ska bestå av tre väggar och tak. Utformningen av ligghallen är viktig för att den ska fungera bra. Det är inte ovanligt att djurägare motiverar avsaknad av ligghall genom att säga "Djuren går ändå inte in, de lägger sig hellre ute".

– Erfarenheten visar att en riktigt utformad och välskött ligghall används av djuren, berättar Elisabeth Schönberg rådgivare och förprövare på Länsstyrelsen.

Högt och söderläge

Placeringen av ligghallen är viktig för att få den att fungera bra. Ett tips är att den öppna långsidan ligger i

söderläge. Det blir ljusare och solen hjälper till att torka upp ströbädden. Finns det möjlighet att placera ligghallen högt är det också en fördel eftersom nöt är bytesdjur och vill ha överblick över sin omgivning.

Har man flera ligghallar är det en fördel om öppningarna placeras så att djuren kan se varann i de olika hallarna och på så sätt behålla kontakten inom flocken.

– Det är viktigt att tänka på att ha utfodrings- och vattenplats i närheten av ligghallen. Om det är för långt att gå till foder och vatten väljer djuren ibland att lägga sig vid utfodringsplatsen istället, säger Elisabeth.

Vinter blir det varje år

Det är vanligt att det kommer in anmälningar till Länsstyrelsen om att djur går ute utan tillgång till ligghall.

– Framförhållning och planering är nödvändigt när man håller djur. Redan tidigt på säsongen är det viktigt att man ser över behovet av utrymme i ligghallar, så att man är förberedd inför hösten, säger Karin Gullbring, djurskyddshandläggare.

Djur som går ute för länge på "bete" på hösten är inte bara ett djurskyddsproblem utan även en dålig affär.

– Har man inte ordnat med djurutrymmen och utfodringsplatser när betet slutat växa går djuren snabbt ner i hull och man har ett sämre utgångsläge inför stallperioden, menar Karin. Djurägare som satsar seriöst på sin produktion är oftast måna om att ha väl fungerande ligghallar till sina djur, vilket är gynnsamt både för djur och ekonomi.

Maria Hammarström
054-19 72 65

Läs mer på www.jordbruksverket.se.

Under Djur - Djurskydd hittar du länkar till Jordbruksverkets föreskrifter om djurskydd.

Nötkreatur som är ute mer än 12 timmar per dygn under den kalla årstiden ska ha tillgång till ligghall.

Gårdsnamn

- en spännande historia

För sista gången i den här serien ska vi titta närmare på våra värmländska gårdsnamn. För dig som är intresserad av lokal historia finns dock mycket mer att hämta i ortnamnsböckerna som listas nedan. Gårdsnamnen och namnens historia är verkligen en liten guldgruva att ösa ur!

Söder om, öster om, mellan...

På många platser i länet finns gårdsnamn som har lägesangivelser inbyggda i namnet., som Västby, Väsby, Mellgården, Nordby, Nolby, Nolgård, Sörby och Mellby.

Vad sådana namn betyder är inte svårt att förstå, men det är istället intressant att fundera över tidsskiktningen i bygder där dessa namn förekommer.

Namn med riktningsangivelser relaterar förstås till redan befintlig bebyggelse, d.v.s. när Nolby grundades fick det sitt namn därför att det låg norr om någonting annat som redan existerade. Följaktligen bör man kunna hitta en gård som är äldre än Nolby ett stycke söderut. På så sätt kan man resonera sig fram

till en relativ datering av gårdarna, d.v.s. vilken som är äldst och vilken som är yngst. Ibland kallar man detta att den ena gården är "primär" och den andra "sekundär".

I praktiken finns det förstås många komplikationer med ett sådant teoretiskt resonemang. Inte minst kan platsen där gården ligger ha varit bebodd i omgångar med många hundra års mellanrum, så det är inte säkert att gården som idag verkar ha det äldsta namnet också är den plats som blivit bebodd tidigast. Men namnen med lägesangivelser är ändå intressanta som en av flera pusselbitar när man ska försöka kartlägga hur bebyggelsen i ett visst område har vuxit fram. Vi ska titta på ett par exempel från Säffletrakten.

I By socken finns *Nolby* och *Vässby*. Båda dessa gårdar har belägg från 1500-talet men är troligen äldre, kan-

Namn som nämns i texten:

Nolby, Vässby och Hargene i By sn, Nolby, Mellbyn och Hammar i Bro socken, Västby, Mellbyn, Nordby och Hammar i Eda sn samt Vässby i Kila socken.

Litteratur:

Svenskt ortnamnslexikon, Språk och folkminnesinstitutet Uppsala 2003; Ortnamnen i Värmlands Län, Kungl. Ortnamnskommissionen; Värmländsk medeltid ur ett ortnamnsperspektiv resp. Ortnamn i Värmland, Erland Rosell, 1981 resp. 1984.

ske medeltida. Enligt ortnamnsforskarna relaterar namnen på gårdarna till *Hargene*, som alltså är ännu äldre. På samma sätt finns i Bro socken ett *Nolby* och ett *Mellbyn* som tros utgå från *Hammars gård*, och i Eda socken finns runt en annan *Hammars gård* både ett *Västby*, *Mellbyn* och *Nordby*.

Ett mer sentida exempel på namn med riktningsangivelse är *Vässby* i Kila sn. Denna gård togs upp som nybygge i skogen, "*i ville skogen*", enligt häradens dombok år 1603. Eftersom platsen för nybygget ligger väster om den övriga bebyggelsen i socknen fick namnet bli *Vässby*.

Sara Bodin Olsson
054-19 70 44

Väster om vad? I Värmland finns många *Västby*, *Vestby*, *Vässby* osv.

Dags att bekämpa kvickrot och invintra sprutan

Merparten av årets bekämpningsinsatser är säkert över nu men det kan fortfarande bli aktuellt med vissa åtgärder. Det är också tid att planera för invintring och förvaring av sprutan.

Kvickrot är ett av våra mest besvärsliga ogräs. Den har ett effektivt rotsystem och vilar inte på hösten till skillnad från till exempel åkertistel och åkermolke.

Åtgärder mot kvickrot

Kvickroten utvecklades kraftigt i spannmålsgrödorna under sensommaren och hösten och behöver säkert bekämpas, om det inte redan är gjort. Särskilt gäller detta om kommande gröda är vårsådd spannmål. Ska arealen användas för träda eller andra grödor bör man överväga att vänta till nästa år och då sätta in en bekämpning under kanske tjänligare förhållanden.

Vid det här laget bör kvickroten ha hunnit växa till så att det finns tillräckligt med bladmassa att spruta på. Skulle så inte vara fallet beroende på sen skörd måste man vänta tills de flesta plantor utvecklat minst tre nya blad. Kvickroten fortsätter, till skillnad från åkertisteln, att växa långt in på hösten vilket gör att man kan invänta tillräckligt antal blad.

För att behandlingsresultatet ska bli bra bör man tänka på:

Att alltid ha rent vatten i sprutan

Att alltid spruta på torr bladmassa

Att en lång torkperiod såväl som ett kraftigt regn sätter ner tillväxten vilket i sin tur försämrar resultatet

Att **ihållande** frost sätter ner effekten, invänta en period med frostfria nätter. En enstaka frostnatt kan däremot ha en positiv inverkan.

Jordbearbetning bör inte ske för rån man ser en tydlig missfärgning, något som uppträder först efter 10 dagar. Efter en sen höstbehandling kan det dröja 3-4 veckor innan man ser någon missfärgning.

Inga bekämpningsmedel i diken

Användning av bekämpningsmedel på hösten innebär alltid särskilda miljörisker. Man närmar sig den period på året då vegetationen i allmänhet tar upp preparat som sämst och då nedbrytningen i marken också går som mest långsamt. Vidare är marken ofta vattenmättad, risken för ytavrinning är större och man har en större vattentransport från de områden där bekämpning skett.

Det är alltså viktigt att man inte överdoserar och iakttar de skyddsavstånd som är föreskrivna enligt lag, 1 meter till diken och 6 meter till sjöar och vattendrag. Detta innebär automatiskt att man inte får gå ut för nära dikeskanten, även om det finns kvickrot där.

Invintra sprutan

Redan nu är det klokt att tänka på nästa odlingsäsong och därmed det bekämpningsarbete som kan bli aktuellt. Det är således viktigt att se över sprutan inför vintern. En dåligt underhållen spruta kan utgöra en stor miljörisk.

Gunnar Nilsson 054-19 72 55

Åtgärder efter säsongen

- Rengör grundligt.
- Kontrollera att det inte förekommer läckage.
- Kontrollera filtren.
- Montera bort munstycken och droppskydd.
- Kontrollera pumpen. I aktuella fall byt/kontrollera olja.
- Åtgärda eventuella defekter.
- Rundsmörj och rostskydda.
- Anmäl till funktionstest. Detta föreslås bli obligatoriskt för alla sprutor från och med 2012.

Vinterförvaring

- Kör ut 10-20 l 50-procentig glykolblandning i hela systemet (om inte hela sprutan kan förvaras frostfritt). Öppna alla ventiler och avlasta fjädrar.
- Skruva bort manometer, elektronik och flödesmätare till styr- och reglerutrustning. Förvara frostfritt.
- Bogserade sprutor pallas upp. Kontrollera däckstrycket.
- Förvara sprutan så att den inte utsätts för stötar i nedkyllt tillstånd (plastdetaljer).

Observera: glykol är giftigt och får inte spridas i miljön utan måste samlas upp (och återanvändas)!

Kvickrot (Elytrigia repens) är ett mycket svårbekämpat ogräs.

Norbro gård

"Vi vill bevara ett rikt odlingslandskap"

För att klara den biologiska mångfalden i odlingslandskapet krävs att de biologiskt värdefulla markerna passar in i produktionen. Syskonen Ditte och Christian i Värmlands Bro ser bra tillväxt på djuren som betar strandängarna vid Brosjön.

Två mil norr om Säffle, strax intill väg E45, ligger Brosjön. Sjön, som gör mest skäl för epitetet sjö under senhösten till våren, är 240 hektar stor och helt täckt av vegetation. Området ingår i det europeiska nätverket för värdefull natur som kallas Natura 2000 och omkring 200 fågelarter har besökt sjön genom åren. Markerna kring Brosjön är också navet i syskonen Ditte Vennströms och Christian Bäckströms jordbruksföretag. Det råder inget tvivel om att det är på grund av beteshävd som Brosjön idag håller hög kvalitet som fågelsjö med värmländska mått.

Gammal invallning blev fågelparadis

I södra delen av Brosjön finns tre områden som vallades in under 1920-talet. Invallningen på östra sidan brukades som åkermark till slutet av 90-talet. När vallen började släppa igenom vatten blev det till sist inte lönt att med pumpar hålla vattnet kvar på utsidan. Invallningen har nu istället blivit en välbesökt

Delar av styrkan som betar Brosjöns strandängar.

På Länsstyrelsen arbetar vi med att utveckla lantbruksföretag. Kurser, rådgivning och projekt är några exempel på aktiviteter som vi anordnar inom områdena ett rikt odlingslandskap, ingen övergödning, giftfri miljö, begränsad klimatpåverkan, ekologisk produktion, djurens välfärd och företagsutveckling.

I fyra reportage ska vi besöka några lantbrukare på deras gårdar och se hur det dagliga arbetet bidrar till att utveckla företagen och förbättra miljön. Detta är tredje reportaget.

fågellokal. Lokalen är i dagsläget främst en värdefull lokal för rastande fåglar både under så väl vår som höst. Många arter änder och

vadare stannar till i och kring den grunda vattensamlingen för att äta upp sig inför den vidare färden. De kortbetade, flacka stränderna i söder attraherar mängder av vadare och gör fåglarna lätta att se från ett av de tre fågeltorn som finns i området.

– Det står nästan alltid ett par bilar på parkeringen så här års, säger Christian. Stängselövergångar gör det lätt att ta sig över stängslet och ut till fågeltornet. Några får betänkligheter att kliva över staketet när hela koflocken samlats intill parkeringen. Det ska dock enligt Christian inte vara någon fara att gå till fågeltornet även när djuren är i södra delen.

– Den stora tjuren där är så snäll, så om han kommer fram så är det för att han vill bli kliad. Det är bara hundar som de inte tycker om. Att godstågen dessutom dundrar förbi i 120 och signalerar precis intill betesmarken är inte heller något som bekommer djuren.

Strandängarna restaurerades

När strandängarna började restaureras på 90-talet fanns sex kor och fem kalvar att tillgå. Christian och Ditte var då positiva till att utöka djuran-

Den gamla invallningen är omtyckt av rastande fåglar. På bilden syns tofsvipor, krickor och stjärtand.

talet till omkring tjugotalet djur. Idag går omkring 110 djur på den 30 hektar stora strandängsremsan i östra delen av Brosjön, och ytterligare ett femtiotal djur betar närliggande marker. Djuren har dessutom i anslutning till strandängen tillgång till ungefär lika stor areal betesvall på torrare mark, samt hela de återstående cirka 45 hektaren av östra Brosjön.

År 2001 belönades Ditte och Christian med Guldspoven, ett naturvårdspris som delas ut av Sveriges ornitologiska förening och LRF.

I vintras revs den gamla ladugården på Mellbyn i norra änden av sjön för att ersättas av en modern ligghall. Planer finns för ytterligare en ligghall i höst.

Nya maskinlösningar ger nya möjligheter

I slutet av augusti hade Christian och Ditte besök av ett företag som tillverkar och marknadsför bandmoduler för jordbrukstraktorer. Tanken med bandkonstruktionen är att minska marktrycket hos maskinerna, samt att bättre utnyttja dragkraften genom mindre slirning och bättre grepp. Maskintestet är del av det Life-projekt som sedan årsskiftet drivs av Länsstyrelsen. Trots riktigt blöta förhållanden så tog sig maskinen fram över stora delar av Brosjön. Om det är möjligt att hitta en lösning för att ta sig fram och bära redskap över marker med dålig bärighet öppnar sig stora möjligheter för att bättre utnyttja dessa marker på ett sätt som både ökar naturvårdsnyttan och samtidigt ger avkastning. Målet med Life-projektet är att säkra förekomsten av ett antal hotade fågelarter, samt att ytterligare öka sjöns värde som rastnings- och häckningslokal.

Om det blir möjligt att slå och skörda de ytor av sjön som inte betas idag, skulle det innebära ett jätteluft för sjön som fågellokal. Om det samtidigt går att ta vara på skörden och göra något av den, vare sig det är biogas eller foder, så vinner alla på det och markerna får plötsligt ett ekonomiskt värde.

– Det vore intressant att pressa

vissa kvalitéer och testa som foder, för djuren växer bra på strandängsbetet, menar Christian. Att de betade strandängarna faktiskt fungerar i produktionen är en viktig pusselbit för att nå målet om ett rikt odlingslandskap.

Niklas Wahlström, 054-19 72 20

Gårdsfakta Norbro gård

Drivs av: Christian Bäckström och Ditte Vennström

Plats: Värmlands Bro

Produktion: Nötkött,

Areal: 185 ha åker, 40 ha betesmark.

Odlar: Vall och höstvet.

Lågt marktryck och hög framkomlighet möjliggör bearbetning av marker med dålig bärighet.

Delar av Brosjön gör skäl för namnet.

I huvudet på en lantbruksdirektör

Matlandet är ett mål, hur kommer vi dit

Årets möte mellan Länsstyrelserna och Jordbruksverket hölls återigen på Öland. Orsaken till det, var att Matlandet hade sin årliga träff där. Eftersom satsningen på mat ingår i Landsbygdsprogrammet skulle vi få ta del av vad som pågår i detta projekt.

Vid konferensen fanns en panel av representanter från hela livsmedelssektorn, från bonden, fiskaren till konsument.

Alla var överens om att vi vill ha en ren och säker produktion med bra och helst inhemska råvaror.

Jordbruksministern inledde och berättade om, prisade, alla entusiastiska företagare på gårdsnivå som startar små lokala livsmedelsföretag. Livsmedelssektorn är den bransch i Sverige som sysselsätter flest personer.

Därefter kom paneldiskussionen igång.

Hur ser vi på maten?

LRF var verkligen oroat över att nästan hälften av våra livsmedelsråvaror som är kött och fläsk, importeras. Skillnaden är enorm mot 80-talet. Då hade vi problem att få ner överskottet av dessa produkter, som kostade oss stora summor i exportbidrag. Det finns tendenser på att våra industrier har allt lägre volymer att hantera. Detta leder till nedläggningar för att minska kostnader inom råvaruframställningen. Våra jordbrukare får lägre betalt än kollegorna i andra länder men ändå säljs importerade produkter till lägre priser på den svenska marknaden! Vi måste få ut budskapet att våra råvaror har en bra kvalitet och bidrar till att landskapet hålls öppet.

Sveriges Hotell och Restaurangföretagare, liksom besöksnäringens Visit Sweden berättade att de flesta matställen utanför storstäderna saknar det utbud som Sverige är känt för utomlands. Våra kockar når alltid topplaceringar i internationella tävlingar men den matintresserade turisten finner bara pizza, kebab eller thaimat när de kommer till våra småstäder. Vägkrogarnas utbud är tyvärr heller inte det mest attraktiva.

Priset styr

ICA talade också väl om den svenska maten men underströk att priset leder till ett val som görs av många konsumenter. Därför är priser ett viktigt konkurrensmedel i dagligvaruhandeln och då är billiga råvaror en fördel i förädlingsledet.

Exportrådet ser hur livsmedel från Europa tar sig in på marknader i fjärran östern och skulle mycket gärna ta uppdrag för den svenska maten.

Sveriges kommuner och landsting är bland de största livsmedelsinköparna idag men regelverk om att lägsta pris vinner slår idag ut nästan all lokal produktion.

Inget typiskt svenskt

Vart är svensk livsmedelsproduktion på väg? Vi har kommit i ett läge där vi har en låg egen produktion

av råvaror och inget typiskt svenskt att exportera trots alla framgångar i mattävlingar. Inom vissa segment är vi visserligen världsledande till exempel Santa Marias tacos och vårt hårda bröd men dessa produkter leder inte till stor efterfrågan på svenska basråvaror.

Alla var överens om att vi har bra råvaror och att Matlandet kan vara ett sätt att tillsammans verka för att konsumenten ser sambandet till vår landsbygd när man gör sitt val i affären eller på restaurangen.

Det klokaste inlägget kom enligt min mening från organisationen Skolmatens vänner. Budskapet var att vi måste göra om måltiden i skolan från ett näringsintag till en daglig pedagogisk stund, där våra barn får kunskap om varifrån maten kommer, vi äter kött, fisk, grönsaker och mejerivaror. Dessa uppstår inte spontant i våra butiker. Vi måste förklara hela det viktiga kretsloppet från jord till bord och sedan återföringen av näringsämnen till vår jord. Någon generation bakåt var detta självklart men nu har de flesta ingen relation till den landsbygd där far- och morföräldrar verkade. Alla var överens om att här ligger nog vår gemensamma och största utmaning.

Thomas Ohlsson 054-19 72 01

Lär dig mer!

Husdjur

Studieresa till fårgårdar

Vi planerar en dagsresa till fårgårdar under hösten. Vi kommer att besöka en stor lammproducent och någon mindre där vi kan se olika byggnadslösningar och diskutera produktionsinriktningar. Resan planeras en lördag i **oktober/november**.

Frågor och inresseanmälan: Elisabeth Schönberg, LSTS

Slaktmognad lamm och nöt

Att kunna bedöma när ett djur är slaktmoget är viktigt dels för att producera ett kött med bra kvalitet, dels för att få ett bra avräkningspris och därmed god lönsamhet. Kurserna genomförs på slakteri och teori varvas med praktik. Slaktmognad, klassning och avräkningspris går igenom. Du får bedöma djur som ska gå till slakt och efteråt se hur slaktkropparna ser ut på de djur du bedömt.

• Lamm

Tid: 21 oktober

Plats: Lindås Lamm, Lindås, Karlstad

Kostnad: 500 kr

Frågor: Åsa Brandin, HS

Anmälan: senast 7 oktober till HS Växel

• Nöt

Tid: November

Kostnad: 500 kr

Frågor: Åsa Brandin HS

Intresseanmälan: till HS växel

Fårklippningskurs

Kurs för dig som vill lära dig att klippa dina får. På kursen lär du dig grunderna i fårklippning. Kursen innehåller till stor del praktiska övningar. Ta med egen sax.

Max 10 deltagare

Tid: 11 november, 9,30-15,00

Plats: Lindås Lamm, Lindås, Karlstad

Kostnad: 500 kr

Frågor och anmälan: Senast 5 nov till Elisabeth Schönberg, LSTS

Kosignaler

En ko ger signaler om sitt välbefinnande och hälsa. Lär dig tolka signalerna för att optimera hälsa, komfort och produktionsresultat i besättningen. Du får observera, utvärdera och hitta lösningar som är till nytta både för dina kor och för din verksamhet. Föreläsare: Nils-Erik Hansson, Svenska Husdjur

Tid: 11 november kl. 10.00-15.30

Plats: Nysätters bygdegård, gårdsbesök hos Bröd. Lundquist, Aspsätters gård

Kostnad: 300 kr exkl. moms.

Anmälan: Senast 3 nov till Petra Umeland, LSTS

Stallmiljöundersökningar i gris-, mjölk- och nötstall

Dålig luftmiljö kan bidra till sämre hälsa, dålig tillväxt och smutsiga djur. Hushållningssällskapet erbjuder stallmiljöundersökningar där ammoniak, fukt, luftrörelser, buller och ljus mäts. Vi ger förslag på lämpliga åtgärder. Undersökningarna subventioneras delvis genom landsbygdsprogrammet.

Är du intresserad eller har frågor kontakta: Sofia Hedlund, HS

Elitlamm - Hur använder jag det på bästa sätt?

För dig som använder/ska börja använda dataprogrammet Elitlamm och vill lära dig alla dess möjligheter. Är du anmäld till Elitlamm kan du jobba med data från egen besättning. Vi reder ut begreppen kring märkning, djurförflyttning och rapportering.

Tid: 15 nov kl 16.00-20.00

Plats: HS, Ventilgatan 5, Karlstad

Avgift: 350 kr exkl moms per företag. Enklare förtäring ingår.

Frågor: Karin Granström, HS

Anmälan: Senast 9 nov till HS växel

KONTAKT

LSTS

Länsstyrelsen Värmland

Malin Eliasson
malin.eliaasson@lansstyrelsen.se
054-19 72 12

Daniel Hedeås
daniel.hedeas@lansstyrelsen.se
070-603 42 13

Elisabeth Schönberg
elisabeth.schonberg@lansstyrelsen.se
054-19 72 90

Petra Umeland
petra.umeland@lansstyrelsen.se
054-19 72 14

Göran Lindgren, 0570-46 50 70

Ronny Yngvesson, 0705-76 80 75

HS

Hushållningssällskapet Värmland

Ventilgatan 5, Karlstad
Växel 054-54 56 00

www.hush.se/svarmland@hush.se

Bengt Andréson 054-54 56 20

Åsa Brandin 054-54 56 21

Ulrica Broström 054-54 56 30

Margareta Edsgård 054-54 56 25

Ulla Eråker 054-54 56 19

Karin Granström 054-54 56 17

Ylva Gustafsson 054-54 56 05

Sofia Hedlund, 054-54 56 28

Utvecklingsgrupper Nöt

Vill du utveckla din nötköttsproduktion? Hushållningssällskapet gör nu en nystart av utvecklingsgrupper för nöt. Innehållet styrs av deltagarnas intresse. Är du intresserad? Kontakta Karin Granström, HS

Lär dig mer!

Projekt Skafferiet - höstkurser

Småskalig livsmedelsförädling

Seminarie serie för nystartare och intresserade som behandlar affärsplan, ekonomi, livsmedelslagstiftning, egenkontroll och marknads-kommunikation. Vi tar upp byggnader och inredning av livsmedelslokaler. Vi gör en studieresa till matproducenter i Värmland och till Saerimner 2010.

Max 12 deltagare.

Tid: 6 ggr dagtid under hösten och vintern

Plats: HS, Ventilgatan 5, Karlstad

Kostnad: 1 600 kr + moms

Frågor: Åsa Brandin och Margareta Edsgård, HS

Anmälan: senast 15 september till HS växel

Studieresa till Saerimner 2010, Frösön Jämtland

Eldrimner arrangerar 2010 års Saerimner - idé och kunskapsforum om mathantverk, med ett fullspäckt och spännande program. Vi anordnar en 3-dagars resa till mässan där du kan ta del av debatter och föreläsningar kring årets tema "Mathantverk säljer", fördjupande seminarier och SM i mathantverk. För mer info och anmälan till seminarier se www.eldrimner.com.

Max 6 personer

Tid: 12-14 oktober

Plats: Frösön, Jämtland

Kostnad: 1 800 kr + moms för boende och resa

Frågor: Åsa Brandin och Margareta Edsgård, HS

Anmälan: senast 17 september till HS växel

Kurser inom vandrings-turism

För närmare information kontakta Ylva Gustafsson, HS

Prissättning och produktkalkylering

Att våga ta ut "rätt" pris för sin produkt eller tjänst är inte lätt. Du lär dig sätta rätt pris på din produkt från ett marknadsperspektiv, genom informationsökning och grundläggande produktkalkylering.

Tid: 3 november

Plats: HS, Ventilgatan 5, Karlstad

Kostnad: 450 kr + moms

Frågor: Åsa Brandin och Margareta Edsgård, HS

Anmälan: senast 20 oktober till HS växel

Grundkurs i livsmedelhygien

Utbildning i livsmedelhygien, lagstiftning och säker hantering av livsmedel. Kursen ska öka motivationen för att arbeta hygieniskt och ekonomiskt samt ge förståelse för lagstiftningens syfte och egenkontrollens mål. För dig som ska starta eller som nyss har startat småskalig livsmedelsproduktion.

Tid: 18 november

Plats: HS, Ventilgatan 5, Karlstad

Kostnad: 650 kr + moms

Frågor: Åsa Brandin och Margareta Edsgård, HS

Anmälan: senast 4 november till HS växel

Finstyckning av lamm

Under en dag går vi genom finstyckning av lamm teoretiskt och praktiskt.

Deltagarna ges möjlighet att praktiskt delta i styckningen.

Max 8 deltagare

Tid: 25 november

Plats: Lindås Lamm i Karlstad

Kostnad: 650 kr + moms

Frågor: Åsa Brandin och Margareta Edsgård, HS

Anmälan: senast 10 november till HS växel

Design & kommunikation för små livsmedelsföretagare

Vad är speciellt med mitt företag och min produkt? Du lär dig att förpacka, skapa ett varumärke och förmedla detta så att rätt kunder hittar produkten. Mellan kurstillfällena arbetar du med ditt eget företag eller projekt. Kursledare är kommunikationslots Lena Hellström från Örebro.

Tid: 14 januari, 28 januari och 11 februari 2011

Plats: HS, Ventilgatan 5, Karlstad

Kostnad: 1 500 kr + moms

Frågor: Margareta Edsgård

Anmälan: senast 15 december till HS växel

Ekonomi

Samarbete om maskiner

Dagens lantbruksföretag är hårt pressade ekonomiskt och resurs-effektivitet blir en viktigare faktor för lönsamheten. Maskinerna som används i lantbruket blir större och dyrare. Frågan om maskinsamarbete eller till med bildande av driftsbolag är en bra lösning? Under en dag tar vi upp diverse faktorer kring maskinsamarbete. Hur ser ekonomin ut och vad kan vara viktiga att tänka på vid olika typer av samarbeten.

Tid: november

Kostnad: 300 kr exkl moms

Frågor: Ulrica Broström, HS

Växtodling

Plöjningskurs

Rätt inställd är plogen ett effektivt redskap mot rotagräs. Rätt körteknik minskar dieselförbrukningen. Rätt utrustad blandar den effektivt in stora mängder växtrester i jorden. Kursen innehåller teori och praktiska övningar. Medverkar gör Christer Johansson energi- och teknikerådgivare, LRF konsult Linköping.

Tid: Lördag 9 okt, kl 10.00-16.00

Plats: Lillerud

Kostnad: 300 kr + moms/företag (faktureras)

Anmälan och frågor: Senast 1 oktober till Daniel Hedeås, LSTS

Växtnäringsbalans

Att ha en aktuell växtnäringsbalans är ett krav när du är ansluten till vissa certifieringsorgan, söker stödet miljöskyddsåtgärder, eller är ansluten till Sigill.

Vi hjälper dig att göra en växtnäringsbalans för din gård. Med hjälp av den kan du se vilka åtgärder du bör vidta för att hushålla med växtnäringsen på bästa sätt.

Kontakt: Malin Eliasson, LSTS

Bokföring från början

Grundkurs i bokföring för dig som vill sköta din egen bokföring. Kursen behandlar även momsredovisning och kontoplanens uppbyggnad.

Tid: 5 kurstillfällen onsdagar, eftermiddagar. Startdatum 27 oktober.

Plats: HS, Ventilgatan 5, Karlstad

Frågor: Ulla Eråker och Bengt Andréson

Kostnad: 1 600 kr exkl. moms inkl kursmaterial eftermiddagskaffe.

Anmälan: Senast 15 oktober till HS växel

Växtodling

Vallfoderdag

Gårdsbesök hos Tomas Eriksson Gällserud Molkom

Jan Jansson HS Sjuhärad - senaste nytt om nya vallväxter. Karin Granström HS Värmland pratar om vallfoder- och vallfoderkostnader. Tomas Eriksson har dikor med vidareuppfödning av kalvar. Han har byggt om från ströbädd till liggbås och byggt plansilo. Dagen arrangeras i samarbete med Vallföreningen och Nötköttsproducenterna.

Tid: Onsdagen den 27 oktober kl 10.30-14.30

Plats: Fm Folkhögskolan i Molkom. Em hos Tomas Eriksson Gällserud Molkom

Kostnad: 300 kr+moms/företag (faktureras). Värmlant bjuder på lunch

Anmälan och frågor: senast onsdag 20 oktober till Daniel Hedeås LSTS, Ronny Yngvesson eller Göran Lindgren

Grundkurs företagsutveckling – Starta eget

För dig som vill utveckla en ny affärsidé eller komma vidare med den huvudsakliga verksamheten i ditt lantbruk- eller landsbyggsföretag. Du får hjälp med att upprätta en affärsplan för era idéer/företag. Uppfyller kraven för startstöd.

Tid: 12 kurstillfällen, fredagar med start 29 oktober.

Plats: Hushållningssällskapet, Ventilgatan 5, Karlstad

Frågor: Ulla Eråker och Bengt Andréson

Kostnad: 3 000 kr exkl. moms inkl kursmaterial och för- och eftermiddagskaffe.

Anmälan: Senast 15 oktober till HS växel

Klimatanpassat lantbruk Tema energibesparande åtgärder

Vi börjar med lunch och teoripass på Åkerbo. Därefter studiebesök hos familjen Kraft, Helgetorp, Väse. Där bedrivs mjölkproduktion i lösdriftstall med robotmjölkning. Ensilaget skördas med snittvagn och lagras i plansilos. Utfodringen sker med fodervagn. Medverkar gör Christer Johansson energi- och teknikerådgivare, LRF konsult Linköping.

Tid: 4 november kl 11.30-16.00

Plats: Åkerbo och hos familjen Kraft Helgetorp Väse

Kostnad: 300 kr + moms/företag (faktureras). Lunchen och fika, 100 kr/person, betalas på Åkerbo

Anmälan och frågor: Senast 28 oktober till Daniel Hedeås eller Petra Umeland, LSTS

Posttidning B

Länsstyrelsen Värmland
651 86 KARLSTAD

Som mottagare av denna tidning finns du med i ett adressregister hos Länsstyrelsen Värmland

Utbetalning av jordbrukarstöd för 2010

Nytt för i år är att den första utbetalningen av gårdsstöd är redan 1 december. Detta är 3-4 veckor tidigare än vad det brukar vara. Den allra första utbetalningen är dock som vanligt en delutbetalning av miljöersättningar och kompensationsbidrag och den är planerad till 14 oktober. Sedan blir det ytterligare en gårdsstödsutbetalning alldeles före årsskiftet och då blir det också slut-

utbetalningar av miljöersättningar och kompensationsbidrag.

Efter nyår planeras gårdsstödsutbetalningar varje vecka med start den 20 januari. Miljöersättning och kompensationsbidrag betalas då ut sista dagen i varje månad.

Lennart Andersson
054-19 72 24

Upptäck Mina sidor

På Jordbruksverkets webbplats www.jordbruksverket.se finns e-tjänsten Mina sidor. Där kan du följa dina ärenden och kontrollera dina uppgifter. Du kan se uppgifter om stödrätter, miljöersättningsåtagande och hur långt handläggningen av din stödansökan har kommit. Du kan byta bankkontonummer eller adress. När beslut om utbetalning har fattats kan du se beloppet och vilket datum utbetalningen kommer.

Från Mina sidor kan du komma till en del andra e-tjänster hos Jordbruksverket till exempel SAM Internet för stödansökan eller CDB Internet för att registrera uppgifter om nötkreatur.

Har du en konsult som hjälper dig kan du via Mina sidor ge denne en fullmakt att använda Jordbruksverkets Mina sidor och e-tjänster.

För att få tillgång till Mina sidor måste du ha e-legitimation. Ladda ner e-legitimation från din internetbank. Vissa banker kallar e-legitimationen för BankID, men den fungerar på samma sätt. Nordea och Telia erbjuder e-legitimation till kunder som inte använder internetbank.

Lennart Andersson
054-19 72 24

Planerade utbetalningstillfällen 2010

14 oktober: Första utbetalningen av stöd som ansökts i SAM 2010. De flesta som sökt miljöersättning eller kompensationsbidrag kommer då att få en delutbetalning på 65 procent av ansökt stöd.

30 november: Nationellt stöd.

1 december: Första utbetalningen av gårdsstöd.

29 december: Gårdsstöd, förskott på handjursbidrag samt första omgången slututbetalningar av miljöersättning och kompensationsbidrag.

Länsstyrelsen Värmlands tidning för lantbrukare i Värmland

Utgivare: Länsstyrelsen Värmland, 651 86 KARLSTAD
Utkommer med 4 nummer per år.

E-post: varmland@lansstyrelsen.se. **Ansvarig utgivare:** Malin Eliasson 054-19 72 12

Redaktion: Emma Mickelin, Roger Bergqvist, Malin Eliasson, Petra Umeland.

Formgivning: Birgitta Skager

Foto: Länsstyrelsen Värmland, Sandra Kylbrant

Tryck: Elanders Sverige AB **Upplaga:** 4 400 ex. **Publ nr:** 2010:20

Vid byte av adress

Vårt adressregister för tidningen Utsikt ändrar vi själva. Därför är det viktigt att du meddelar adressändringar till: Länsstyrelsen Värmland, Lantbruk/tidningen Utsikt, 651 86 Karlstad.

Tel: 054-19 70 00 eller e-post: varmland@lansstyrelsen.se märkt "Lantbruk/tidningen Utsikt"

Länsstyrelsen
Värmland

EUROPEISKA UNIONEN